

מרן הגראי'ה קוק זצ"ל

... כמה דברים כבר דוברו בתור מבוא לכוזרי, בתור כניסה לדברי ר' יהודה הלוי, דובר על יחסי השיטות הכלליות בישראל: הרמב"ם בשיטתו השכלית בין בהלכה ובין באגדה; חובת הולבבות, בשיטת החסידות המתחילה ביחוד-השם ומסתיימת באהבת-השם, עליה דרך כל המדרגות - מהידיעה עד האהבה; וריה"ל - אשר דרכו היא דרך של מחשבה, שלובה בשירה וברגש.

כבר עמדנו על ההבדל בין אלה השלושה, נקוה שנדבר גם על הקו היסודי המשותף לכולם, אבל לפני החבור נבאר את הפרוד, את העמידה המיוחדת, ואח"כ נשוב לכלליות - "בעלי אסופות ניתנו מרועה אחד" (קהלת י"ב, יא).

יש תביעה פנימית של פרוד לשם גיוון, וכך אנו רואים פיירוים בעולם-הרוח שבסופם הם מתאחדים. והדוגמא לכך הם שבטי ישראל, שמגמת ההעמקה בתוכנו של כל שבט ואפיו המיוחד היתה על מנת שהעושר הרוחני שבכל אחד, יצורף אח"כ לרכוש הכללי - "יחד שבטי ישראל" [עי' אורות, ישראל ותחייתו, פ' כ"ז].

יש לברר מה היא מידת האחדות בעולם-הרוח שאליה צריכים להגיע, ולשמתה מה היא מידת הפירוד שלפניה הדרושה לשם גיוון, ושצריכים להזהר שלא תהיה גדושה, ושלא תסגור את הדרך בפני האחדות הנכספת.

בהמשך דברינו נבאר שאותה הסיבה עצמה הגורמת להתחלקות, היא גם שמביאה בסופו של דבר להתמזגות ולחיבור.

התורה נקראת לחם, "לכן לחמו בלחמי" (משלי ט', ד). האוכל והמשקה - זהו כח החיים, והוא המביא בין להפרדת החלקים המשושמים, ובין להכנסת החלקים החדשים. אין מקבלים את חלקי המזון כמו שהוא, מכיון שמהם תוצאה של הזרמת כח גם לשכליות של האדם, כיצד איפוא עובר המזון מתכונה דוממת לתכונה חיה, ואח"כ לתכונה עליונה? הדבר נעשה ע"י התחלפות החמרים.

כמו שיש בעולם החמרי יסודות פשוטים ודברים מורכבים, היסודות הפשוטים הם דברים בפני-עצמם, כמו כן גם בענין המחשבות והשיטות.

כל השיטות הם ביאורים להלכות דעות, כמו שכתב בעל חובת הלבבות בהקדמתו, שיש מצות שכלב ומצות שבמעשה, ולכך קרא את שם הספר חובת הלבבות. המצוות שבתורה הן המקור של הדעות. המורחבים בדברי הנביאים בשפע ריה"ק, וכ"כ במסכת אבות ובכל דבריהם בש"ס וכו', ואח"כ בספרי הגדולים שעסקו בחלק הזה שבתורה.

ביארנו שיש מהלך של שיטות מורכבות, ויש מהלך של שיטות פשוטות. הצגנו בדרך דוגמא בצורה של חטיבה מיחדת, שר' בחיי ריה"ל והרמב"ם הם מחולקים ביסודות פשוטים, חרף מזה ישנם כמה גדולי עולם, שבשעה שאנו מתעמקים בדבריהם אנו מוצאים בהם ג"כ חידושים נפלאים, אבל יש שם עקבות השיטות הנ"ל. אל תחשבו שזה חסרון, אלו הם שני מהלכים, מהלך של שיטות הפשוטות ושל שיטות הרכביות, אבל אנו צריכים להתעמק ביסודות, ואלו הם רק אצל הנ"ל.

ההרכבות זהו דבר ידוע, יש משל אחד שמשמשים בו הראשונים אפילו להלכה, יש גדר של הרכבה מזגיית ושל הרכבה שכוניית, וכ"כ יש גם בעניינים הרוחניים, לפעמים יש שהשטה המורכבת תהיה נראית לעינינו יותר מאחדת מהשטה הפשוטה. אבל זאת תהיה טעות מצדנו, כל גדול בישראל מעמיק וחוקר, וממילא החקירה מתפצלת להרבה פיצולים, כי דברי תורה יש בהם הרבה שיטות וכו', אבל באמת אין שום הבדל בין שתי השיטות. וכשנעמיק ביסודן של דברים, נראה מי מגדולי ישראל מוליכים אותנו בשיטה פשוטה, ומי מהם מוליך אותנו בשיטה מורכבת.

מהו תוכנה של הרכבה? יש הרכבה שכוניית ויש הרכבה מזגיית, אם אנו יודעים כי שני דברים נתאחדו, אפשר שזה יהיה עפ"י שני אופנים, או שע"י הרכבת שני הדברים ואיחודם נוצר דבר שלישי שהוא לגמרי חדש, וזוהי הרכבה מזגיית, וכבר אין אנו יכולים להבחין כלל בהויה הראשונה שקדמה לאיחוד, כי לפנינו דבר חדש שיש בכוחו להראות לנו ולגלות לנו דברים שלא ידענו. או שההרכבה הוסיפה לנו על ההויה הקודמת הויה כפולה, היינו שקודם הכרנו את הדבר באופן מיוחד, ועכשיו יש לנו הרחבה ע"י כח מהשיטה החדשה שניתוספה לנו, וזוהי הרכבה שכוניית. ואחרי שהראינו לדעת את ההבדל הזה, עלינו להרגיש ולראות עד כמה זה נמצא בכל שיטה ושיטה.

ההבדלה מראה על היחס ההדדי. אילו לא היה קיים יחס בין שני הדברים, לא היה צורך להבדיל. זוהי מערכת הקודש והחול. המדע בנוי על יסוד ההבדלה "אם אין דעה הבדלה מניין", אולם אחרי הבנת ההבדלה, יש צורך לעמוד על יסוד הקשר וההדדיות. בדברי חז"ל מצאנו שתי דוגמאות של בירור: "אם ברור לך הדבר כבוקר", ו"אם ברור לך הדבר כאחותך" (סנהדרין ז', ב) - בוקר מלשון בקורת, ערבית מלשון ערבוביא, שהחפצים מתערבבים ואי אפשר להבחין. קודם כל צריך לדעת את עצמם הענין, את החפץ וצורתו מצדו הממשי-החילוני, ועל צד זה נאמר "אם ברור לך הדבר כבוקר", שהוא מברר לנו ערכים חושיים. אולם עלינו גם לדעת ולהבין, את כל הנושאים המופשטים שהתורה עוסקת בהם, נחוצים לנו הבירורים העיוניים של התורה, הבירורים העולים מתוך יסודות התורה "כאחותך".

עלמדנו בת אביו ובת אמו מדינא, ולפיכך אמר "אם ברור לך הדבר כאחותך שאסורה", שאיסור זה אינו בא מתוך הבנה חילונית אלא מכחה של תורה.

שיחת מבוא זו לספר הכוזרי, נרשמה בשעתה בשנת תרצ"ד, ע"י הרב משה צבי נריה, ומופיעה עתה מכת"י. וקדמו לה שתי שיחות-מבוא שנרשמו ונדפסו על ידי הנ"ל בספר "משנת הרב" - ירושלים תרצ"ו - עמ' צ"ד-צ"ח.

החכמה יודעת רק לשאול, אבל לא להשיב. לחנם היא כשקיעה עמל ויגיעה בחשובה, כי לא בכוחה הוא. להשיב יודעת רק הנבואה אשר דבר-ד' בפיה.

האדם הוא סימן-שאלה גדול. כל תשובותיו אינן אלא שאלות. האנושות בהתפתחותה לומדת יותר ויותר היאך לנסח שאלותיה. במצב האחרון תעמוד השאלה הגדולה ביותר, ואז תבוא החשובה הגדולה ביותר - התגלות הנבואה, החשובה העליונה, לכל השאלות, חשובות הקב"ה לשאלת האדם.

(מדברים שבעל-פה "משנת הרב" עמ' נ"ה)